

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 118–120 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 118–120

CVIII SKYRIUS

KAD DIEVIŠKUUJU ĮSTATYMU ŽMONĖS TIKRAM TIKĖJIMUI ĮPAREIGOJAMI

- [1] Iš to, kas jau pasakyta, matyti, kad dieviškuoju įstatymu žmonės tikram tikėjimui įpareigojami.
- [2] Juk kaip kūniškos meilės pradžia yra regėjime kūno akimis, taip ir dvasinės meilės pradžia turi būti dvasinės meilės objekto regėjime protu. Tačiau to dvasinės meilės objekto, kuris yra Dievas, mes dabar negalime regėjimu turėti, nebent tikėjimu, nes jis pranoksta mūsų prigimtinį protą, ir ypač todėl, kad mūsų laimė priklauso nuo gėrėjimosi Juo. Todėl dera, kad dieviškuoju įstatymu būtume vedami į teisingą tikėjimą.
- [3] Taip pat. Dieviškasis įstatymas žmogų kreipia į tai, kad jis būtų visiškai pavaldus Dievui. Bet kaip žmogus savo valią Dievui pajungia meile, taip tikėjimu Dievui pajungia savo intelektą. Tačiau ne tikėjimu kuo nors melagingu, nes Dievas, kuris yra tiesa, nieko melagingo žmogui pasiūlyti negali. Todėl tas, kuris tiki kuo nors melagingu, netiki Dievo. Todėl dieviškuoju įstatymu žmonės kreipiami į tikrąjį tikėjimą.
- [4] Dar. Tas, kuris klysta dėl daikto esmės, to daikto nepažįsta. Pavyzdžiui, jeigu kas nors neprotingą gyvūną laikytų žmogumi, nepažintų žmogaus. Tačiau kitaip

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Suma prieš pagonis, garbinimo apeigos, pirmasis pradus, dvasinės substancijos.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, *latría*, first principle, spiritual substances.

būtų, jeigu jis klystų dėl kurio nors atsitiktinio to gyvūno požymio. Bet sudėtinių daiktų pažinimo atveju, jei nežinoma visa daikto esmė, tas daiktas pažįstamas tam tikru esminiu požymiu. Pavyzdžiui, jei manoma, kad žmogus yra neprotingas gyvūnas, tai žmogus pažįstamas pagal jo gimininį požymį. Bet paprastų daiktų atveju taip būti negali, nes bet kuri klaida bet kokį daikto pažinimą padaro visiškai neįmanomą. O Dievas yra paprasčiausias. Todėl tas, kuris apie Dievą klysta, Dievo nepažįsta: pavyzdžiui, manantis, kad Dievas yra kūnas, Dievo visiškai nepažįsta, bet Dievu laiko kažką visiškai kitą. Tačiau kaip kas nors pažįstamas, taip jis yra mylimas ir geidžiamas. Vadinasi, tas, kuris Dievo pažinime klysta, negali nei Dievo mylėti, nei geisti kaip tikslo. Tad, kadangi dieviškasis įstatymas siekia, kad žmonės mylėtų ir geistų Dievo, būtina, kad dieviškasis įstatymas žmones įpareigotų turėti teisingą tikėjimą į Dievą.

- [5] Toliau. Klaidinga nuomonė tik protu suvokiamuose dalykuose yra panašiai kaip dorybei priešinga yda moraliniuose, nes tiesa yra intelekto gėris. Bet dieviškajam įstatymui priklauso ydų draudimas. Todėl jam priklauso ir klaidingų nuomonių apie Dievą ir visa, kas su Juo susiję, šalinimas.
- [6] Todėl Laiške žydams rašoma: *Be tikėjimo neįmanoma patikti Dievui* (Žyd 11, 6). Ir Išėjimo knygoje, pirmiau negu išdėstomi įstatymo punktai, nurodomas teisingas tikėjimas į Dievą, teiginiu (Iš 20, 2): *Klausykis, Izraeli! Viešpats yra mūsų Dievas, vien tik Viešpats* (Iš 6, 4).
- [7] Tuo paneigiama klaida tų, kurie sako, jog žmogaus išganymui nesvarbu, kokiu tikėjimu jis tarnauja Dievui.

CIX SKYRIUS

KAD TAM TIKRAIS JUSLĖMIS SUVOKIAMAIS
DALYKAIS MŪSŲ SIELA KREIPIAMA Į DIEVĄ

- [1] Kadangi žmogui natūralu pažinti juslėmis ir sunku virš jusliškumo pakilti, Dievas iš anksto pasirūpino, kad ir juntami daiktai žmogui primintų dieviškuosius dalykus, ir žmonių dėmesį labiau į juos nukreiptų, net ir tų, kurių protas nėra tinkamas tiesioginiam dieviškųjų dalykų kontempliavimui.
- [2] Todėl buvo įsteigti juslėmis suvokiami atnašavimai, kuriuos žmogus skiria Dievui ne todėl, kad Dievui jų reikia, o tam, kad jie primintų žmogui, jog save patį ir visa, kas jam priklauso, jis privalo Jam skirti kaip tikslui ir kaip kūrėjui, ir kaip visatos Viešpačiui.
- [3] Taip pat žmogui skirti tam tikri pašventinimai jusliniais dalykais, kuriais jis nuplaunamas arba patepamas, arba pamaitinamas, arba pagirdomas tariant juslėmis suvokiamus žodžius, kad jam primintų, jog tik protu suvokiamos dovanos į žmogų ateina iš išorės ir iš Dievo, kurio vardas ištariamas jusliškai suvokiamais žodžiais.
- [4] Tad žmonės atlieka tam tikrus juslėmis suvokiamus veiksmus – gulėjimas kryžiumi, klūpėjimas, deklamavimas ir dainavimas – ne tam, kad paveiktų Dievą,

- o tam, kad patys save paskatintų siekti dieviškų dalykų. Tie veiksmai atliekami ne dėl to, kad jų tarsi reikėtų Dievui, kuris viską žino, kurio valia yra nepajudinama ir kuris žmogaus sielos nuotaikas ne per jo kūno judesius į save priima; juos atliekame dėl savęs pačių, kad tais joslėmis suvokiamais veiksmais savo siekius nukreiptume į Dievą ir meilę sustiprintume. Tuo pačiu jais išpažįstame Dievą kaip mūsų sielos ir kūno kūrėją bei siela ir kūnu rodome jam pagarbą.
- [5] Todėl nenuostabu, kad tie eretikai, kurie neigia, jog Dievas yra mūsų kūnų kūrėjas, smerkia kūnais Dievui rodomą pagarbą. Tuo jie parodo, kad pamiršta esą žmonės tada, kai sprendžia, jog vidiniam pažinimui ir meilei joslėmis suvokiamų dalykų atvaizdai nėra būtini. Juk patirtis rodo, kad kūno veiksmai sielą skatina pažinti arba mylėti. Todėl akivaizdu, jog ir tam tikrais kūniškais dalykais mums dera naudotis, kad savo sielas pakylėtume Dievo link.
- [6] Tačiau sakoma, kad iš tų kūniškų, Dievui atnašaujamų dalykų susideda Dievo garbinimo apeigos (*cultus*). Juk sakoma, kad kultivuojame tuos dalykus, kuriais savo veiksmais rūpinamės. Tačiau Dievu savo veiksmais rūpinamės ne tam, kad Jam tarnautume taip, kaip sakoma, jog tarnaujame kitiems garbinamiems daiktams, o tam, kad tie veiksmai mus artintų prie Dievo. Ir kadangi vidiniais veiksmais Dievo siekiame tiesiogiai, tai teisingai vidinius veiksmus Dievo garbinimo apeigoms skiriame. Bet išoriniai veiksmai irgi priklauso Dievo garbinimo apeigoms tiek, kiek tais veiksmais, kaip jau buvo minėta, mūsų siela pakylėjama Dievo link.
- [7] Dievo garbinimo apeigos dar vadinamos religija, nes tais veiksmais žmogus save tam tikru būdu supančioja taip, kad nuo Jo nenuklystų. Be to, dar ir tam tikro įgimto instinkto jaučiasi įpareigotas savaip išreikšti pagarbą Dievui, kuris yra jo ir visų gėrybių esaties pradas.
- [8] Todėl religija dar dievotumu (*pietas*) vadinama, nes ji yra tai, kuo rodoma tėvams derama pagarpa. Todėl atrodo tinkama, kad Dievui, visų Tėvui, pagarpa būtų rodoma dievotumu. Todėl tie, kurie priešinasi Dievo kultui priklausantiems dalykams, bedieviais vadinami.
- [9] O kadangi Dievas yra ne tik mūsų esaties priežastis ir pradas, bet visas mūsų buvimas yra jo galioje, ir už viską, ką turime, esame jam skolingi; ir kadangi jis yra mūsų šeimininkas, tai visa, ką jo garbei darome, vadinama tarnavimu.
- [10] Tačiau Dievas yra šeimininkas ne atsitiktinai, kaip žmogus žmogaus, o iš prigimties. Todėl Dievui turime tarnauti kitaip negu žmogui, kuriam paklūstame per atsitiktinumą ir kurio valdžia daiktams yra ribota ir gauta iš Dievo. Todėl tarnavimą Dievui graikai ypatingu vardu *latria* vadina.

CXX SKYRIUS

KAD *LATRIA* VADINAMAS GARBINIMAS DERA TIK DIEVUI

- [1] Tačiau buvo tie, kurie manė, kad garbinimo apeigos skirtinos ne tik pirmajam daiktų pradui, bet ir visiems už žmogų aukštesniems kūriniais. Todėl, pirma, kai kurie, pripažindami, jog Dievas yra pirmasis ir visuotinis daiktų pradas,

manė, kad iš karto po aukščiausiojo Dievo reikia garbinti intelektines dangaus substancijas, kurias dievais vadino: nesvarbu, ar jas mąstė kaip visiškai nuo kūnų atskirtas, ar kaip dangaus sferų arba žvaigždžių sielas. Antra, jie tikėjo, jog kai kurios intelektinės substancijos yra susietos su iš oro sudarytais kūnais, ir tas substancijas demonais vadino. Bet kadangi jas laikė virš žmonių esant taip, kaip iš oro sudarytas kūnas yra aukščiau už iš žemės sudarytą, tai reikalavo, kad žmonės ir šioms substancijoms skirtų dieviškojo garbinimo apeigas. Jie teigė, kad žmogaus atžvilgiu jos yra tarsi viduryje tarp žmonių ir dievų. Ir kadangi tikėjo, jog nuo kūnų atskirtos gerųjų sielos pakyla į aukštesnę negu šio gyvenimo padėtį, tai ir mirusiųjų sieloms, kurias vadino herojais arba manais, reikalavo dieviško garbinimo apeigų.

- [2] O kai kurie, manantys, jog Dievas yra pasaulio siela, tikėjo, kad pasaulio visuma ir kiekviena atskira jo dalis turi būti dieviškomis apeigomis garbinama, bet ne kaip kūnas, o kaip siela, kurią vadino Dievu. Panašiai kaip išmintingas žmogus gerbiamas ne dėl kūno, o dėl jo sielos.
- [3] O kiti sakė, jog žmogus net ir tuos, kurie savo prigimtimi yra žemiau žmogaus, turi dieviškomis apeigomis garbinti tiek, kiek juose dalyvauja tam tikra aukštesnė gamtos galia. Ir kadangi jie tikėjo, jog kai kurie žmonių sukurti atvaizdai arba dėl dangaus kūnų įtakos, arba dėl kurių nors dvasių poveikio turi tam tikrą antgamtinę galią, tai sakė, kad tiems atvaizdams reikia skirti dieviškojo garbinimo apeigas. Kadangi tuos atvaizdus dievais vadino, tai buvo praminti stabmeldžiais, nes dieviškas garbinimo apeigas stabams, tai yra atvaizdams, skyrė.
- [4] Tačiau tiems, kurie teigia tik vieną pirmąjį pradą, neprotinga ką nors kitą garbinti kaip Dievą. Juk pasakytą¹, jog Dievą apeigomis garbiname ne todėl, kad jam to reikia, o todėl, kad ir dėl juslėmis suvokiamų dalykų poveikio sustiprėtų mūsų teisinga nuomonė apie Dievą. Tačiau manymas, kad Dievas yra vienas, iškeltas virš visko, juslėmis suvokiamais dalykais gali būti stiprinamas tik tuo atveju, jeigu jam teikiame ką nors išskirtinio, ką vadiname dieviškojo garbinimo apeigomis (*cultum divinum*). Todėl akivaizdu, kad teisinga nuomonė apie vieną pradą būtų silpninama, jeigu dieviškojo garbinimo apeigos būtų skiriamos daugeliui esybių.
- [5] Be to. Kaip jau minėta², tos išorinės apeigos žmonėms būtinos, kad jų sielas skatintų dvasiniam Dievo garbinimui. O tam, kad žmogaus siela ką nors veiktų, labai padeda įpratimas, nes mieliau darome tai, ką esame įpratę. Tačiau žmonės yra įpratę tos pagarbos, kurią rodo aukščiausius postus valstybėje užimantiems, pavyzdžiui, karaliui arba imperatoriui, niekam kitam nerodyti. Todėl žmogaus siela, kad ji manytų, jog yra vienas aukščiausias daiktų pradas, reikia skatinti taip, kad tam pradui būtų rodoma tokia pagarba, kokios niekam kitam nerodoma. Ir tai vadinama dieviškojo garbinimo apeigomis (*latraie cultum*).
- [6] Taip pat. Jeigu dieviškojo garbinimo apeigos turėtų būti skiriamos kiekvienam, kuris užima aukštesnę padėtį, o ne vien tam, kuris yra aukščiausias, tai kadan-

gi vienas žmogus užima aukštesnę padėtį negu kitas žmogus, o taip pat ir vienas angelas aukštesnę negu kitas angelas, tai reikėtų daryti išvada, kad vienas žmogus kitam žmogui turėtų skirti garbinimo apeigas, taip pat ir vienas angelas kitam angelui. Ir kadangi tas žmogus, kuris yra aukštesnis vieno atžvilgiu, kito atžvilgiu yra žemesnis, tai reikėtų daryti išvada, kad žmonės vieni kitus privalėtų garbinti apeigomis. O tai netinkama.

- [7] Dar. Pagal žmonių papročius už ypatingą geradarystę reikia atsilyginti ypatingu būdu. Tačiau egzistuoja ypatinga geradarystė, kurią Dievas padarė žmogui, būtent, jį sukūrė: juk antroje knygoje parodyta, kad tik Dievas yra kūrėjas³. Todėl žmogus, pripažindamas tą ypatingą geradarystę, privalo Dievui kuo nors ypatingu atsidėkoti. Ir tai yra garbinimo apeigos (*latraie cultus*).
- [8] Toliau. Apeigų atlikimas vadinamas tarnyste. O tarnauti dera šeimininkui. Tačiau tikrasis šeimininkas yra tas, kuris kitiems dalija nurodymus, kaip veikti, bet pats jokių veikimo taisyklių iš nieko nepriima. O tas, kuris vykdo tai, kas aukštesniojo jam buvo nurodyta, yra veikiau tarnas negu šeimininkas. Bet jau parodyta⁴, kad Dievas, kuris yra aukščiausias daiktų pradas, savo apvaizda visus nukreipia į deramą veiklą, todėl Šventajame rašte sakoma, kad ir angelai, ir aukštesnieji kūnai tarnauja ir Dievui, kurio nurodymus vykdo, ir mums, kuriems jų veikla neša naudą. Todėl garbinimo apeigų, kurios pridera tik aukščiausiam šeimininkui, nedera skirti niekam, išskyrus pirmąjį daiktų pradą.
- [9] Taip pat. Tarp garbinimo apeigoms skirtų dalykų aukojimas, atrodo, užima išskirtinę vietą, nes priklaupimas, nusilenkimas ir kiti panašūs pagarbos ženklai gali būti ir žmonėms rodomi, nors ir turint kitus ketinimus negu Dievo atveju. Tačiau niekas nemano, jog reikėtų kam nors aukoti, išskyrus tam, kurį laiko arba įsivaizduoja Dievu esant. O išorinis aukojimas atstovauja tikrajam vidiniam aukojimui, kuriuo žmogaus siela save Dievui atnašauja. Ir mūsų siela save atnašauja Dievui kaip jos sukūrimo pradui, kaip jos veiklos kūrėjui, kaip jos laimės tikslui. Tai tinka vien aukščiausiam daiktų pradui, nes jau buvo parodyta⁵, kad tik aukščiausiasis Dievas yra protingos sielos kuriančioji priežastis. Be to, parodyta⁶, kad tik Jis vienas gali žmogaus valią palenkti taip, kaip nori. Taip pat iš anksčiau pasakyto⁷ aišku, kad tik mėgavimesi Juo yra galutinė žmogaus laimė. Todėl vien Dievui, o ne kurioms nors dvasinėms substancijoms žmogus turi aukas ir apeigas atnašauti.
- [10] Nors jau buvo parodyta⁸, jog požiūris, kad aukščiausiasis Dievas yra ne kas nors kita kaip pasaulio siela, yra toli nuo tiesos, o kitas požiūris, kad Dievas yra atskirtas ir kad nuo jo priklauso visų kitų intelektinių substancijų, tiek atskirtųjų, tiek susietų su kūnais esatis, yra teisingas, vis dėlto pirmasis požiūris teikia racionalesnį pagrindą įvairių daiktų garbinimui. Atrodo, kad įvairiems daiktams skirdami garbinimo apeigas jie garbina vieną aukščiausiąjį Dievą, nes jų požiūriu įvairios pasaulio dalys su juo siejasi taip, kaip su žmogaus siela siejasi įvairios jo kūno dalys. Tačiau protas tam priešinasi. Mat jie sako,

- jog garbinti reikia ne pasaulio kūną, bet pasaulio sielą, kurią jie Dievu vadina. Bet nors pasaulio kūną galima dalinti į skirtingas dalis, tačiau siela yra nedali. Todėl garbinimo apeigas reikia atnašauti ne įvairiems daiktams, o tik vienam.
- [11] Dar. Pripažinus, kad pasaulis turi sielą, kuri teikia gyvybę jo visumai ir dalims, negalima manyti, jog tai daro maitinančioji arba juntančioji siela, nes šių sielų dalių veikla visumai netinka. Ir pripažinus, kad pasaulis turi juntančiąją ir maitinančiąją sielą, reikia sutikti, jog garbinimo apeigos jai nedera, kaip jos nedera nei gyvūnams, nei augalams. Todėl reikia daryti išvadą, jog ta siela, kurią jie vadina Dievu ir kuriai skirtinos garbinimo apeigos, turi būti suprantama kaip intelektinė siela. Mat toji siela nėra atskirų kūno dalių tobulumas, bet tam tikru būdu apima visumą. Tai matyti ir mūsų sielos, kuri yra mažiau tobula, atveju, nes traktato *Apie sielą* trečiojoje knygoje⁹ įrodyta, kad intelektas neturi kūniško organo. Todėl, remiantis jų požiūrio esme, dieviškas garbinimo apeigas dera atnašauti ne įvairioms pasaulio dalims, bet pasauliui kaip visumai dėl jo sielos.
- [12] Toliau. Jei, anot jų, yra tik viena siela, teikianti gyvybę visam pasauliui ir visoms jo dalims, o pasaulis vadinamas Dievu tik dėl sielos, tai, vadinasi, yra tik vienas Dievas. Taigi dieviškojo garbinimo apeigos nedera niekam, išskyrus vieną. O jeigu būtų viena visumos siela ir dar skirtingos dalys turėtų skirtingas sielas, tai reikėtų pripažinti, kad skirtingų dalių sielos yra pavaldžios visumos sielai, nes tobulumą ir tobulinamųjų santykis yra tas pats. Tačiau esant daugybės intelektinių substancijų tvarkai, garbinimo apeigos derėtų vien tai, kuri joje užimtų aukščiausią vietą, kaip parodyta neigiant kitą požiūrį. Todėl garbinimo apeigas reikėtų atnašauti ne pasaulio dalims, o tik visumai.
- [13] Be to. Akivaizdu, jog kai kurios pasaulio dalys neturi sielos. Vadinasi, joms garbinimo apeigos nepriklauso. Tačiau jie garbina visus pasaulio elementus: pavyzdžiui, žemę, vandenį, ugnį ir kitus panašius besielius kūnus.
- [14] Taip pat. Akivaizdu, kad aukštesnis neturi garbinti žemesnio. Tačiau gamtos tvarkoje žmogus yra aukštesnėje padėtyje bent jau visų žemesniųjų kūnų atžvilgiu, nes turi tobulesnę formą. Todėl žmogus neturėtų žemesniesiems kūnams atnašauti garbinimo apeigų, net jeigu jie turėtų savo pačių sielas, kurias reikėtų garbinti.
- [15] Tokią pat neteisingą išvadą reikėtų daryti, jeigu kas nors sakytų, kad atskiros pasaulio dalys turi savo sielas, bet visuma neturi jokios vienos bendros sielos. Mat tokiu atveju reikėtų pripažinti, kad aukščiausioji dalis turi kilniausią sielą, kuriai, pagal prielaidą, derėtų garbinimo apeigos.
- [16] Tačiau už visus tuos požiūrius neprotingesnis yra tas, kuris teigia, kad reikia apeigomis garbinti atvaizdus. Juk jeigu tie atvaizdai turi galią arba kokią nors vertę iš dangaus kūnų, tai dėl to jiems garbinimo apeigos neturėtų priklausyti, nes jos nepriklauso ir tiems kūnams, nebent tik dėl jų sielų, kaip kai kurie teigia. Tačiau teigiama, kad tie atvaizdai tam tikrą galią gauna iš dangaus kūnų kūniškos galios.

- [17] Be to. Akivaizdu, kad iš dangaus kūnų jie negauna tokio kilnaus tobulumo, kaip protinga siela. Todėl jie yra žemiau bet kurio žmogaus vertės lygmens. Vadinasi, žmogus neturėtų jų garbinti.
- [18] Toliau. Priežastis yra galingesnė už padarinių. O žmonės yra tų atvaizdų gamintojai. Todėl žmogus jokiomis apeigomis neturi jų garbinti.
- [19] Bet jeigu būtų pasakyta, kad tie atvaizdai turi tam tikrą galią ar vertę dėl to, kad juose apsigyveno kokios nors dvasinės substancijos, tai ir to nepakaktų, nes jokiai dvasinei substancijai, išskyrus pačią aukščiausią, nedera skirti garbinimo apeigų.
- [20] Be to. Su žmogaus kūnu protinga siela susijusi kilnesniu būdu negu kuri nors dvasinė substancija su minėtais atvaizdais. Todėl net ir tokiu atveju žmogus pasilieka aukštesniame vertingumo lygmenyje negu minėti atvaizdai.
- [21] Dar. Kadangi tie atvaizdai kartais sukelia tam tikrus žalingus padarinius, tai akivaizdu, jog jeigu tokie padariniai sukeliami per kurias nors dvasines substancijas, tai tos substancijos yra ydingos. Jų ydingumas dar aiškiau įrodomas tuo, kad atsakydamos į klausimus apgaudinėja ir savo garbintojus nedoriems veiksams išprovokuoja. Taigi jos yra žemiau už gerus žmones. Todėl jų nereikia garbinti.
- [22] Iš viso, kas jau pasakyta, akivaizdu, kad garbinimo apeigos priklauso tik Dievui. Todėl Išėjimo knygoje rašoma: *Kas aukotų atnašas bet kokiam kitam dievui, o ne vienam Viešpačiui, bus pasmerktas sunaikinti* (Iš 22, 20). Ir Pakartoto įstatymo knygoje: *Bijosi tik Viešpaties, savo Dievo, jam tarnausi* (Įst 6, 13). Ir Laiške romiečiams apie pagonis rašoma: *Girdamiesi esą išmintingi, tapo kvaili. Jie išmainė ne-nykstančiojo Dievo šlovę į nykstančius žmogaus, paukščių, keturkojų bei šliužų atvaizdus* (Rom 1, 22–23). Ir toliau: *Jie Dievo tiesą iškeitė į melą ir lenkėsi bei tarnavo kūriniams, o ne kūrėjui, kuriam šlovė per amžius* (Rom 1, 25).
- [23] Kadangi garbinimo apeigos nepriklauso niekam, išskyrus pirmąjį daiktų pradą, o nederamam garbinimui gali skatinti tik piktai nusiteikę protingi kūriniai, tai akivaizdu, kad tokiam garbinimui žmonės išprovokavo demonai, kurie, geisdami dieviškos garbės, privertė žmones save vietoj Dievo garbinti. Todėl Psalmynė rašoma: *Juk visi pagonių dievai yra demonai* (Ps 96, 5). Ir Pirmajame laiške korintiečiams: *pagonys aukoja ne Dievui, bet demonams* (1Kor 10, 20).
- [24] Kadangi principinė dieviškojo įstatymo nuostata yra ta, kad žmogus paklustų Dievui ir jį vienintelį garbintų ne tik širdimi, bet ir žodžiais bei kūno darbais, todėl Išėjimo knygoje ten, kur skelbiamas dieviškasis įstatymas, pirmiausia uždraudžiamas daugybės dievų garbinimas įsakymu: *Neturėsi kitų dievų, tik tai mane. Nedirbsi sau drožinio nei jokie paveikslo* (Iš 20, 3–4). Antra, žmogui nurodoma netarti dieviškojo vardo nepagarbiai, patvirtinant ką nors melagingo, todėl sakoma: *Nenaudosi piktam VIEŠPATIES, savo Dievo, vardo* (Iš 20, 7). Trečia, liepiama tam tikru laiku susilaikyti nuo išorinių pastangų, kad siela galėtų atsidėti dieviškų dalykų kontempliavimui, todėl sakoma: *Atsimink, kad švęstum šabo dieną* (Iš 20, 8).

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Žr. šio teksto 119 skyrių.
- ² Žr. ten pat.
- ³ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: Logos, 2003, sk. 21, p. 59–65.
- ⁴ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas, *Logos*, 2011, Nr. 71, sk. 64, p. 90–92.
- ⁵ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Vilnius: Logos, 2003, sk. 87, p. 447–449.
- ⁶ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos*, 2014, Nr. 78, sk. 88, p. 85–86.
- ⁷ Žr. Ten pat, *Logos*, 2010, Nr. 65, sk. 37, p. 96–97.
- ⁸ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: Logos, 1999, sk. 27, p. 115–117.
- ⁹ Žr. Aristotelis, *Apie sielą*. Iš senosios graikų k. vertė V. Sezemanas. Aristotelis, *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis, 1990, p. 389 (429a 24–25).

Iš lotynų kalbos vertė
prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš S. Thomae de Aquino *Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud libreriam Vaticanas, Desclee et C. Herder, 1934.